

віртуальні інструменти, інтерактивні програми для створення мистецьких проєктів, концертних виступів, програмне забезпечення для аранжування, відеоуроки та майстер-класи. Цифровізація спрощує студентам-вокалістам доступ до вокальних ресурсів і музичного репертуару з будь-якої точки світу, сприяє індивідуальному та гнучкому навчанню, а також забезпечує інтерактивні методи навчання, які можуть бути більш ефективними та креативними в мистецькій діяльності» [2, с. 345].

Висновки. Засвоєння майбутніми вчителями музичного мистецтва системи знань щодо вивчення історичних та методичних аспектів формування вокального мистецтва, опанування теоретичних основ вокальної педагогіки, розуміння будови голосового апарату, фізіології співацького голосу і використання його можливостей у музично-педагогічній практиці, створює необхідні умови для формування професійної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів): підруч. Київ, 2007. С. 174.
2. Василевська-Скупа Л. Упровадження цифрових та інноваційних методик навчання у вокальну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2025. Вип. 78. С.337-347 DOI:10.31652/2412-1142-2025-78-337-346
3. Василевська-Скупа Л.П., Лановенко-Мельник Н.В., Лаврінчук О.В., Басовська С.Ю. Методологічний аспект підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до розвитку співацького голосу учнів. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. №30. С 254-259.
4. Гнидь Б.П. Історія вокального мистецтва. К.: НМАУ, 1997. 320 с.
5. Головащенко М. Олександр Мишуга – король тенорів. Музична Україна. Київ, 2004. 610 с.
6. Гринь Л. О. Історичний аспект розвитку Української вокальної школи ХХ сторіччя. Всеукраїнський журнал, 2012. № 1. С. 17-19.
7. Жишкович М. Основні вокально-педагогічні та морально-етичні принципи професора Валерія Висоцького. *Musica Galiciana*. Rzeszow, 2005. Т. IX. S. 143–153.
8. Йозеф Владислав Рейз. Польські співаки і співачки. Підручник. *Polscy spiewacy I polskie spiewaczki / Jozef Wladyslaw Reiss. Czytelnik*. Warszawa, 1948. S. 28-34.
9. Сідорова І. Сучасні інноваційні технології у вокально-хоровій підготовці здобувачів музично-педагогічної освіти // Матеріали науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Інноваційна педагогіка ХХІ століття: нові компетентності викладача закладу вищої освіти»: збірник тез / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського; Освітньо-науковий центр «Хаб «NotBox». Вінниця : ВДПУ, 2024. С. 100-103. <https://dspace.vspu.edu.ua/items/1cd0007e-8d30-4806-98bc-33419f3e4998>
10. Сідорова, І. С., Лановенко-Мельник, Н. В., & Басовська, С. Ю. (2022). Вміння аналізувати вокально-хоровий твір як одна з професійних компетентностей майбутнього педагога-музиканта. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (204), 251-255. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-204-251-255>
<https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1242>

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2025-2.33>

Мартиновська О.О.

викладач

*Вінницький державний педагогічний
Університет імені Михайла Коцюбинського*

ОСОБЛИВОСТІ ДИРИГЕНТСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. У статті розглядаються теоретичні та методичні засади професійної диригентської підготовки студентів музично-педагогічних спеціальностей. Проаналізовано зміст і структуру навчального процесу, спрямованого на формування диригентських умінь, вокально-хорової компетентності та художньо-інтерпретаційних навичок майбутнього вчителя музики. Особливу увагу зосереджено на значущості аналізу хорової партитури як обов'язкової компоненти підготовки, що забезпечує розуміння художнього задуму композитора, глибоке засвоєння музично-літературного тексту та визначення стилістичних параметрів виконавської інтерпретації. Розкрито роль особистісних характеристик диригента – музично-слухових уявлень, емоційної виразності, творчої інтуїції, аналітичного мислення – як чинників ефективної репетиційної та виконавської діяльності. Обґрунтовано необхідність удосконалення системи диригентсько-хорової підготовки у сучасних умовах, з урахуванням вимог професійної музично-педагогічної освіти та зростання ролі творчої індивідуальності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Ключові слова. диригентська підготовка; професійні компетентності; хорове мистецтво; аналіз хорової партитури; музично-педагогічна освіта; виконавська інтерпретація; диригентська техніка; майбутній учитель музики.

Abstract. The article examines the theoretical and methodological foundations of professional conducting training for students of music and pedagogical specialities. The content and structure of the educational process aimed at developing conducting skills, choral–vocal competence, and artistic–interpretative abilities of future music teachers are analysed. Particular attention is paid to the significance of choral score analysis as an essential component of conductor training, which ensures a comprehensive understanding of the composer's artistic intent, in-depth assimilation of the musical and literary text, and the identification of stylistic parameters of performance interpretation. The article highlights the role of the conductor's personal qualities - musical–aural imagination, emotional expressiveness, artistic intuition, and analytical thinking - as key factors in effective rehearsal and performance activities. The necessity of improving the system of conducting and choral training in contemporary conditions is substantiated, taking into account the requirements of modern music-pedagogical education and the increasing importance of the creative individuality of the future music teacher.

Keywords. conducting training; professional competencies; choral art; choral score analysis; music-pedagogical education; performance interpretation; conducting technique; future music teacher.

Диригування – процес, у якому диригент передає виконавцям своє розуміння задуму композитора, допомагає створити сценічний образ

музичного твору. Саме у цьому процесі визначається точність інтонування, характер звучання, музичні фрази, штрихи, динаміка.

Уміння, якими користується диригент, зродилися на основі виконавського досвіду, вони включають пластичність рухів, виразність жестів, артистизм, емоційність, такт, естетичне відчуття та волю. Важливим є також особистісні якості: спрямованість до музики і диригентської діяльності, музично-слухові уявлення, загальнокультурний розвиток.

Мистецтво диригування полягає в тому, що керівник хору не лише визначає музично-виконавську інтерпретацію твору, а й веде за собою колектив, розвивається із ним, спрямовує, виховує його.

«Диригування – це таке саме виконавське мистецтво, як і спів, гра на скрипці, кларнеті чи на якомусь іншому інструменті. Але між іншими видами виконавського мистецтва і диригуванням є одна основна різниця: тоді як музиканти-виконавці у своїй музичній практиці мають справу з мертвим інструментом (фортепіано, скрипка, (флейта, арфа тощо), на якому вони грають краще чи гірше, залежно від якості інструмента і від своєї майстерності, диригент має перед собою велику кількість хористів чи оркестрантів, тобто велику кількість різних індивідуальностей, які він мусить об'єднати в одну цілість, і один спаяний колектив так, щоб він зазвучав під його руками як добре настроєний інструмент» [2, с. 3].

Навчання у вищій школі майбутнього вчителя музичного мистецтва – процес складний та високорозвинений. Підготовка диригента – це процес спеціального характеру, який не можна зводити до простого навчання технічних прийомів. Студент повинен опанувати диригування як засіб музично-художньої діяльності. Для цього спеціаліст має отримати відповідний обсяг знань, умінь і навичок. «...зважаючи на специфіку диригентської справи, на складність завдання, яке стоїть перед керівником хору або оркестру, кандидат на диригента мусить відзначатися специфічними диригентськими здібностями, широкою музично-теоретичною та практичною підготовкою і такими знаннями, які дозволили б йому з успіхом віддаватися цьому дуже складному і відповідальному мистецтву» [2, с. 4].

У процесі підготовки диригента важливим є розвиток індивідуальних здібностей студента. Важливою є роль викладача, який працює зі студентом у процесі практичних занять. Саме такі заняття, спрямовані на розкриття творчих можливостей майбутнього диригента, сприяють становленню його артистизму, емоційної виразності, уміння працювати з хором.

Яна Кириченко підкреслює: «Професійна майстерність сучасного хорового диригента має засвідчувати високий рівень володіння вміннями, необхідними для виконання твору: 1) мануальна техніка; 2) культура хорового інтонування; 3) вокально-хоровий слух, слухова увага; 4) гра на музичному інструменті; 5) власне трактування» [2, с. 6].

Тому підготовка студентів має включати опрацювання нотного тексту з допомогою комплексного підходу, що забезпечує цілісне осмислення художнього задуму музичного твору та особливостей його виконавської інтерпретації. Сама партитура, хорові партії та диригентський жест виступають основними засобами професійної взаємодії керівника з виконавським колективом. У сучасних умовах зазначений процес дедалі частіше реалізується з використанням інноваційних освітніх технологій, зокрема цифрових нотних ресурсів, аудіо- та відеоматеріалів, що розширюють можливості аналізу хорової партитури та сприяють формуванню в майбутніх диригентів усвідомленого ставлення до музичного тексту. Слід зазначити, що під час застосування електронних технологій навчання в процесі вокально-хорової підготовки з'являється можливість організації безперервного моніторингу, який дає змогу контролювати рівень сформованості знань, умінь і навичок студентів на всіх етапах навчання, а не лише під час підсумкової атестації, як це було характерно для традиційної системи навчання [1, с. 155]. Важливим є вміння працювати з хоровою партитурою, усвідомлюючи її вторинність щодо музичного твору як художньої цілісності. Її зміст і технічна структура слугують засобом розкриття музичного образу, інтонаційної логіки та драматургії твору. У процесі фахової підготовки студент повинен навчитися читати партитуру з різних позицій – виконавця, диригента і слухача, поєднуючи традиційні методи аналізу з сучасними технологічними засобами навчання.

У процесі підготовки диригента важливим є розвиток індивідуальних здібностей студента. Визначальну роль у цьому відіграє викладач, який у ході практичних занять спрямовує навчальну діяльність студента на розкриття його творчого потенціалу, формування артистизму, емоційної виразності та професійного мислення диригента. Водночас сучасні освітні умови зумовлюють необхідність оновлення традиційної системи диригентсько-хорової підготовки шляхом упровадження інноваційних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Упровадження інноваційних технологій у систему вокально-хорової підготовки майбутніх диригентів розширює можливості професійного навчання, активізує пізнавальну діяльність студентів та сприяє формуванню їхньої інтерпретаційної самостійності. Використання мультимедійних засобів, цифрових нотних редакторів, аудіо- та відеофіксації репетиційного процесу, а також спеціалізованих програм для аналізу партитури дозволяє студентам глибше усвідомлювати художній задум твору, специфіку хорової фактури та особливості диригентського жесту.

Застосування відеоаналізу диригентської техніки сприяє розвитку рефлексивних умінь майбутнього диригента, формуванню навичок самоконтролю та корекції власних рухів, жестової виразності й пластики. Такий підхід забезпечує поєднання традиційних форм індивідуальної роботи

з інноваційними методами навчання, орієнтованими на усвідомлене засвоєння диригентської техніки та художньо-інтерпретаційних принципів.

Інноваційні педагогічні технології, зокрема проблемно-пошукові, проектні та інтегративні методи навчання, сприяють формуванню у студентів цілісного бачення хорового твору, розвитку аналітичного мислення та здатності до самостійного художнього осмислення музичного матеріалу. У процесі роботи з партитурою студент набуває досвіду комплексного аналізу твору, поєднуючи музично-теоретичні знання з практичними навичками вокально-хорового та диригентського виконавства.

Поряд із методичними та технологічними чинниками, що визначають сучасну специфіку диригентсько-хорової підготовки, вагому роль у трансформації хорового виконавства відіграють соціокультурні зміни, зокрема трансформація естетичних потреб суспільства та усунення ідеологічного контролю над формуванням репертуару. У радянський період репертуарна політика хорових колективів перебувала під жорстким наглядом партійно-ідеологічної системи, що регламентувала зміст концертних програм, співвідношення творів радянських і зарубіжних, класичних і сучасних композиторів, а також напрями виконавської діяльності колективів. Контроль здійснювався через розгалужену систему звітності районних та обласних органів культури, що істотно обмежувало творчу свободу хормейстрів.

З проголошенням незалежності України зазначені ідеологічні обмеження було скасовано, що зумовило розширення репертуарних можливостей та утвердження принципу художньої автономії диригента. У сучасній практиці, зокрема в дитячих хорових колективах, на перший план виходять критерії добору репертуару, пов'язані з доступністю для дитячого виконання, образно-емоційною привабливістю музичного матеріалу та його відповідністю художньо-естетичним потребам соціокультурного середовища. У такому контексті професійна підготовка майбутнього диригента передбачає не лише оволодіння технікою диригування та методикою роботи з хором, а й формування здатності до свідомого, відповідального репертуарного вибору як складника художньо-педагогічної діяльності [5, с. 311].

Таким чином, інноваційні технології у вокально-хоровій підготовці майбутніх диригентів не підміняють традиційні методи навчання, а органічно їх доповнюють, створюючи умови для більш ефективного формування професійної компетентності, розвитку творчого потенціалу та готовності до практичної діяльності в сучасному освітньому просторі.

Тому підготовка студентів має включати опрацювання нотного тексту з допомогою комплексного підходу, який допоможе студенту зрозуміти суть твору. Сама партитура, хорові партії та диригентський жест – це основні засоби взаємодії керівника та колективу. Саме, важливим є уміння

працювати з хоровою партитурою. Студент має зрозуміти, що партитура вторинна щодо музичного твору. Її зміст і технічна структура допомагає розкрити музичний зміст. У процесі підготовки студент повинен навчитися читати партитуру з різних позицій – як виконавець, диригент і слухач.

Особливого значення у навчанні надається художньому змісту, засобам музичної виразності та драматургії твору. Практична спрямованість навчання реалізується під час роботи над музичним твором. Викладач повинен не лише пояснювати, але й формувати у студента навички самостійної роботи з твором.

Одним із найважливіших завдань диригентської педагогіки є розвиток у студентів майбутнього вчителя здібностей інтерпретувати музичний твір на основі слухання готового тексту, розуміння техніки виконання. В. Корзун зазначає, що художньо-інтерпретаційні уміння виконавця відображають рівень його образного сприймання, культури почуттів, естетичних ідеалів і смаку, творчих здібностей [3, с.77]. Під час диригентської практики передбачається розвиток трьох видів диригентської техніки: репетиційної, виконавської та техніки роботи з інструментом.

У процесі диригування студенти повинні підпорядкувати весь свій внутрішній виконавський апарат необхідному художньому образу та задачі диригента як інтерпретатора, який виконує провідну роль у реалізації художнього задуму диригента і замислу композитора. Це здатність до логічного мислення, зосередженості, емоційності, яка формуються у студента під час роботи з хором.

Це здібність – вміння правильно зіставляти та виділяти якість художнього змісту твору; глибоко проникнути у нотний текст. Техніка репетиційної колективної роботи полягає у ретельному опрацюванні нотного матеріалу, а також у вмінні диригента впливати на інтонаційну точність хору.

Більш інтенсивно й свідомо оволодіти хоровим диригуванням сприяє вивчення курсу «Хорознавство», де паралельно й поступово студенти засвоюють прийоми та методи практичної роботи з хоровим колективом, вчаться виконувати музично-теоретичний, вокально-хоровий та виконавський аналіз хорового твору [5, с.195].

Техніка диригента не лише полягає у технічному апараті, але й складається з умінь аналізувати нотний текст, це кропітка нотна робота за інструментом, що допоможе у подальшому уявити і зробити ретельний музичний аналіз у розумінні готового тексту з головною і детальною характеристикою, виявлення технічних, стилістичних, вокальних та інших особливостей твору, виявлення складнощів які можуть виникнути у процесі розумування та виконання твору.

До диригентсько-хорової техніки інтерпретації належать загальнотехнічні, стилістичні та індивідуально-методичні прийоми, які

застосовує диригент у процесі опрацювання хорового твору, серед яких можна виділити:

- вивчення твору на фортепіано;
- вокально-інтонаційне засвоєння музичного тексту;
- диригентсько-хорове засвоєння тексту твору;
- аналіз.

Системний аналіз хорової партитури забезпечує глибше засвоєння музичного й поетичного тексту, дає змогу виявити авторський задум, охарактеризувати провідні музично-виразові та виконавські засоби, а також визначити стилістичні параметри інтерпретації твору. Слід сказати, що робота над аналізом хорової партитури залежить від певних засобів. Це складність тексту, ладогармонічний склад, виконавська майстерність студента. Диригент має розуміти функціональну значущість кожного виконавського прийому, оскільки систематичне накопичення знань становить основу його професійного зростання. Диригент повинен знати умовну значимість, поступове накопичення знань є необхідною умовою підготовки. Диригент повинен знати про хоровий твір, тобто виконавська концепція повинна лише про хоровий твір.

У методичному відношенні велике значення має розробка плану виконавського аналізу. Аналіз передбачає наступні кола питань:

- загальні відомості про твір;
- аналіз літературного тексту;
- аналіз музично-виразних засобів;
- розкриття єдності літературного й музичного змісту твору;
- аналіз хорової фактури (вокально-хоровий аналіз).

Досвідчений диригент фіксує свою увагу на тих окремих деталях твору, які потребують, з його точки зору, особливої роботи. Головна мета диригента – виявлення хорових виконавських засобів, необхідних для розкриття змісту твору.

В аналізі хорової фактури найважливіше значення має визначення конкретних прийомів хорового викладання (мелізми, паузи, зміни фактури, повтори, секвенції, види хорового складу, хорового письма), а також, виявлення рідкісних хорових стилів хорового складу композитора. Це найбільш складні розділи аналізу. Іншим важливим моментом, який визначає основу виконавської інтерпретації є розуміння виконавцем форми твору. Поняття форми твору охоплює всі музично-виразні засоби, які використовує композитор у творі.

Таким чином, диригування як спеціальна дисципліна навчального плану студентів, майбутніх вчителів музичного мистецтва, відіграє значну роль у підготовці фахівців до роботи в школі, сприяє розвитку музично-виконавської культури студентів, розвитком в них аналітичні, організаторські здібності та навички стосовно роботи з колективом.

Вивчення проблематики диригентської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва вимагає сьогодні істотної активізації наукових розвідок і подальшого вдосконалення системи диригентсько-хорового навчання у сучасних освітніх умовах. На нашу думку, підготовка педагога-музиканта має ґрунтуватися не лише на формуванні професійних умінь та технічних навичок, а й на розвитку його особистісного потенціалу, здатності до індивідуально-неповторного творчого самовираження. Адже у професійній діяльності успіху досягають не стільки фахівці з високим рівнем технічної майстерності, скільки яскраві творчі особистості, спроможні до самостійного, критично усвідомленого опрацювання художнього матеріалу та оригінального розв'язання професійно-педагогічних завдань.

Список використаних джерел:

1. Василевська-Скупа Л., Кравцова Н. Упровадження інноваційних технологій у систему вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Київ–Вінниця, 2016. Вип. 45. С. 154–157.
2. Кириченко Я. Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки: навч.-метод. посіб. Київ: Київський університет імені Б. Грінченка, 2020. 107 с.
3. Колесса М. Основи техніки диригування. 2-ге вид. Київ, 1973. 199 с.
4. Корзун В. В. Художня інтерпретація музичних творів як вищий щабель виконавської майстерності // Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні та історичні науки. 2014. Вип. 120. С. 74–79.
5. Мартиновська О. О. Особливості професійної диригентської підготовки студентів музично-педагогічних спеціальностей // Музичне мистецтво і культура. 2025. Вип. 43. С. 305–319. ISSN 2524-0447.
6. Сідорова І. С. Курс «Хорознавство» в умовах підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до професійної діяльності. Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. Vol. 29, С. 190-196. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.5/29.209733>, http://www.aphn-journal.in.ua/archive/29_2020/part_5/29.pdf